

ARVOT JA YHTEISKUNNALLINEN KEHITYS

Ronand Inglehart esitti tunnetun teorian vähittäisestä arvokouksesta jo 1970-luvulla (Silent Revolution, Princeton University Press 1977). Teorian mukaan ihmisten arvot muuttuvat materialistisista jälkimaterialistisiksi hyvinvoinnin ja turvallisuuden kehityksen myötä. Lisää tukea teorialleen hän on esittänyt 1990-luvulla kirjoissaan Culture Shift (Princeton University Press 1990) ja Value Change in Global Perspective (University of Michigan Press 1995, yhdessä Paul Abrahamsonin kanssa). Nyt käsillä oleva teos jatkaa samaa linjaa kiinnittäen aiempaa enemmän huomiota yleisempiin arvomuutoksiin sekä arvojen, kulttuurin, politiikan ja talouden kehityksen yhteyksiin. Inglehart katsoo, että kulttuurin muutos sekä taloudellinen ja poliittinen kehitys kulkevat käsi kädessä. Vaikka kehitys ei ole lineaarista, Inglehart katsoo, että sitä pystytään ainakin karkeasti ennustamaan.

Inglehartin kehittämä teoria on erittäin laaja. Teorian mukaan moderni yhteiskunta on rakentunut protestanttisen etiikan ja suoritusmotivaation pohjalle. Niin talouskasvu kuin demokratian kehittyminen ja säilyminen ovat selvässä yhteydessä kulttuurin kehitykseen. Moderni yhteiskunta alkaa kuitenkin rakoilla. Materiaalisen hyvinvoinnin lisäämisen ja elintason kasvattamisen rajahyöty alenee. Inglehart katsookin, että edessä on laajamittainen yhteiskunnallinen

muutos. Teolliselle modernille yhteiskunnalle tyypillinen funktionaalinen rationaalisuus alkaa väistyä. Huomio kiinnittyy enemmän elämän laatuun kuin materiaalisiin arvoihin. Samalla myös teollisen yhteiskunnan kutinalaiset normit väistyvät ja tilalle nousee laaja kirjo yksilöllisiä elämäntyyliä. Myös modernin yhteiskunnan hierarkkiset byrokraattiset organisaatiot tulevat tiensä päähän. Byrokraattinen valtio, hierarkkinen ammattiyhdistysliike ja teolliset organisaatiomuodot kyseenalaistetaan. Koulutustason nousun myötä luottamus uskonnollisiin ja poliittisiin mutta myös tiedettä edustaviin auktoriteetteihin vähenee.

Jälkimaterialististen arvojen yleistymisen on Inglehartin mukaan vain yksi osa laajempaa kulttuurista muutosta, postmodernisoitumista. Monet sosiaaliset arvot, kuten uskontoa, työtä, sukupuolten tasa-arvoa, perhettä ja erilaisiin vähemmistöihin suhtautumista koskevat arvot, muuttuvat. Uusia arvoja Inglehart kutsuu postmoderneiksi arvoiksi.

Uskonnon suhteen Inglehart havaitsee, että jatkuvasti pienempi osa tutkittujen maiden väestöstä on uskonnollista sanan perinteisessä mielessä. Kirkossakäynti on vähentynyt. Organisoituneeseen uskonnollisuuteen nojataan aiempaa vähemmän. Uskonnollisuus ei kuitenkaan ole häviämässä. Itse asiassa kasvava osuus väestöstä ilmoittaa pohtivansa usein henkisiä kysymyksiä,

elämän tarkoitusta jne. Ihmiset hakevat uskonnosta uutta henkilökohtaisempaa sisältöä perinteisen kaavamaisen tapakulttuurin sijaan.

Yksilöllisyyden merkityksen kasvu näkyy myös suhtautumisessa työhön. Omaan työhön halutaan lisää vaikutusmahdollisuuksia. Instrumentalistinen suhtautuminen työhön vähenee. Työhön suhtaudutaan itsensä toteuttamisen keinona eikä pelkästään toimeentulon hankkimisena. Sukupuolten välistä tasa-arvoa aletaan korostaa aiempaa enemmän. Samaten sukupuolisiin ja etnisiin vähemmistöihin suhtautuminen muuttuu suvaitsevaisemmaksi. Ainoastaan perhettä koskevat arvot ovat Inglehartin mukaan muuttuneet konservatiivisemmiksi. Vanhempien ja lasten välisiä läheisiä suhteita arvostetaan enemmän kuin ennen. Inglehart katsoo, että vaikka perheen monet taloudelliset ja sosiaaliset funktiot ovat vähentyneet, mikään yhteiskunnan instituutio ei pysty korvaamaan perhettä sosiaalisuuden ja persoonallisuuden kehitysmahdollisuuksien ja rakkauden tarjoana. Inglehart osoittaa, että postmodernit arvot korreloivat keskenään vertaillaessa maita makrotasolla. Siis niissä maissa, joissa jälkimaterialistiset arvot ovat yleisiä, on myös muiden postmodernien arvojen kannatus vahvaa. Voidaan siis puhua eräänlaisesta postmodernista arvosyndroomasta.

Inglehart kuitenkin korostaa, että yhteiskunnallinen

muutos ei tapahdu lineaarisesti. Välillä kehitys hidastuu ja jopa taantuu. Erityisesti taloudellisen laman aikana arvojen postmodernisoituminen hidastuu. Yleistyneen rasmin ja materialistisia arvoja korostavan juppikulttuurin Inglehart selittää sillä, että näissä ilmiöissä on kysymys muutosvastarinnasta. Kaikki yhteiskunnan jäsenet eivät ehdi assimiloitua tapahtuvaan muutokseen, vaan nousevat vastarintaan. Rasistit ja jupit eivät kuitenkaan edusta valtavirtaa, vaan pikemminkin marginaalista poikkeusta, joka pian vaimenee.

Inglehart hätkähdyttää empiirisen näytönsä laajuudella. Hän käyttää World Value Survey -aineistoa (WVS) vuosilta 1981 ja 1990. WVS-aineisto on kerätty 43 maasta ja sen voidaan katsoa edustavat yli 70:tä prosenttia maapallon väestöstä. Lisäksi analyyseissä on mukana eurobarometriaineistoja sekä eräitä kansallisia aineistoja.

Vaikka Inglehartin tapa analysoida aineistojaan onkin vakuuttavaa, sisältyy hänen mittareihinsa eräitä ongelmia. Varsinkin postmaterialismin mittarit ovat nähdäkseni jopa harhaanjohtavia. Inglehart käyttää arvoulottuvuuksien mittaamiseen ns. ranking-metodia, joka pakottaa esimerkiksi materialismin ja jälkimaterialismin erillisiksi ulottuvuuksiksi. Hyvin erityyppisistä yhteiskunnallisista tavoitteista on valittava tärkein. Vaihtoehtoista ns. rating-metodia käytettäessä materialismia ja jälkimaterialismia ei olekaan saatu erottumaan toisistaan. Inglehart perustelee valintaansa sillä, että hän tutkii ennen kaikkea arvoprioriteetteja eli nimenomaan arvojen

tärkeysjärjestystä. Perustelua voitaneen pitää järkevänä, mutta tästä huolimatta Inglehartin mittaus korostaa liikaa materialismin ja jälkimaterialismin eroa. Useimmat ihmiset haluavat sekä materiaalista että jälkimateriaalista hyvää. Käytännössä nämä kaksi ulottuvuutta eivät voi olla toisiaan poissulkevia. Maalaisjärkeen vedotenkaan ei ole viisasta ajatella, että perinteisten materialististen arvojen merkitys olisi kokonaan häviämässä.

Toinen materialismin ja jälkimaterialismin mittaamiseen liittyvä ongelma on siinä, minkälaisia muuttujia Inglehart käyttää. Jälkimaterialismia hän nimittäin mittaa esimerkiksi väittämällä, jolla mitataan vastaajien halukkuutta lisätä sananvapautta maassaan. Mielestäni sananvapauden korostamista on vaikea pitää jälkimaterialistisena arvona. Pikemmin kai sananvapauden ja muiden poliittisten oikeuksien kehittyminen on liittynyt modernin yhteiskunnan kehitykseen. Nykyisin sananvapauden vedotaan lähinnä silloin, kun halutaan puolustella pornografian levittämistä tai uusnatsien julkista esiintymistä.

Näistä ongelmista huolimatta Inglehart kuitenkin osoittaa vakuuttavaa evidenssiä jälkimaterialismin vaihtelusta ja yleistymisestä. Jälkimaterialismi on vaihdellut Euroopassa inflaatiovahdin mukaan suorastaan hämmästyttävän tarkasti. Niin ikään empiirinen näyttö tukee voimakkaasti Inglehartin argumenttia siitä, että nuorimmat ikäryhmät ovat edeltäjiään jatkuvasti jälkimaterialistisempia, ja siitä, että taloudeltaan kehittyneempien maiden kansalaiset ovat selvästi jälkimaterialisti-

sempia kuin kehittymättömämpien maiden kansalaiset. Kehityksen kärjessä ovat Suomen johdolla Pohjoismaat sekä Sveitsi ja Hollanti.

Arvomuutoksen seurauksista Inglehart korostaa erityisesti politiikassa tapahtuvia muutoksia. Poliitiikan keskiöön ovat Inglehartin mukaan nousseet ns. uudet poliittiset kysymykset, jotka eivät enää liity eri väestöryhmien taloudellisiin intresseihin. Perinteinen luokkapoliittikka menettää siis merkitystään. Jatkuvasti tärkeämmiksi muodostuvat sellaiset poliittiset kysymykset kuten ympäristönsuojelu, sukupuolten tasa-arvo ja sukupuolten vähemmistöjen oikeudet. Poliitikalla ei enää tavoitella taloudellista turvallisuutta samassa määrin kuin ennen. Myös poliittinen osallistuminen muuttaa muotoaan. Äänestämiseen ei uskota, vaan syntyy erilaisia yhden asian kansalaisliikkeitä.

On tietysti totta, että äänestysprosentit ovat olleet laskusuunnassa ja että erilaisia yhden asian liikkeitä on syntynyt. Uskottavalta tuntuu myös se, että massojen lojaalisuus perinteisiä poliittisia puolueita kohtaan on vähentynyt. Selvää liioittelua on kuitenkin se, että politiikka ei enää heijasta taloudellisia intressejä, ja se, että politiikassa ei enää ratkota taloudellisia kysymyksiä. Monet ns. uudet poliittiset kysymyksetkin, parhaana esimerkkinä ympäristönsuojelu, ovat kuitenkin pohjimmiltaan taloudellisia kysymyksiä. Lisäksi on huomattava, että kautta historian politiikassa on ollut ratkottavina kysymyksiä, jotka eivät suoraan heijasta eri yhteiskuntaluokkien taloudellisia intressejä. Poliittikka ei ole koskaan

ollut pelkästään luokkapoliittikkaa.

Politiikan luokkaperusta ei ylipäätään tutkimusten valossa ole välttämättä lainkaan vähentynyt. Itse asiassa on empiiristä näyttöä päinvastaisestakin. Lisäksi on näyttöä siitä, että monet ei-taloudellisista poliittisista kysymyksistä kytkeytyvät selvästi perinteisempiin poliittisiin kysymyksiin. Esimerkiksi suomalaisissa tutkimuksissa on havaittu, että radikalismi perinteisissä taloudellisissa kysymyksissä selittää parhaiten radikalismia uusissa kysymyksissä.

Kaiken kaikkiaan Inglehartin teos on kuitenkin mielenkiintoinen ja laajuudessaan

suorastaan hätkähdyttävä. Näin kiehtovaa teoriaa ja laajaa näyttöä sen tueksi ei voi sivuuttaa olankohautuksella. Teoriaansa pohjalta Inglehart selittää niin Hitlerin valta nousua, reaalisosialismin romuttumista, Aasian maiden taloudellista kehitystä kuin yksinhuoltajien ongelmia ja hyvinvointivaltion kriisiä. Hän esittää teorialleen empiiristä evidenssiä edustavilla otoksilla Nigeriasta Suomeen ja Kiinasta Chileen. Laajuuteen sisältyy samalla myös ongelmia. Inglehart ei ehdi pohdiskella teorialleen vastakkaisen näytön merkitystä. Monia yksityiskohtia koskevat mutkat hän vetää suoriksi. Lähitulevaisuu-

dessa tehdään varmasti paljon tutkimuksia, joissa yksinkertaisesti suppeammalla rajauksella ja perinpohjaisemmalla käsittelyllä saadaan Inglehartin teoriaa vastaan sotivia tuloksia. Laajaa teoriaa on helppo haavoittaa.

HEIKKI ERVASTI

RONALD INGLEHART
MODERNIZATION AND
POSTMODERNIZATION
CULTURAL, ECONOMIC
AND POLITICAL CHANGE
IN 43 SOCIETIES
PRINCETON: PRINCETON
UNIVERSITY PRESS, 1997
453 s.